

томик поезій, таємно привезений братом зі США. Із того часу Маланюк почав буквально творити його як літературознавця. Наділений неабияким талантом літературного слідопита, Леонід Куценко скрупульозно, крок за кроком відтворював життєвий шлях свого славнозвісного земляка, наповнюючи при цьому біографічну канву тонким і точним аналізом “історії душі” поета. У цьому плані його монографія “Dominus Маланюк: тло і постать” є цілісним дослідженням, у якому дуже добре спрацював старий і добрий біографічний метод. Можу з певністю сказати: ця монографія писалася під патронатом Тараса Юрійовича – між львівянином та кіровоградцем виникла справжня співдружність, позначена найприхильнішим ставленням один до одного, готовністю поділитися ідеями, думками та знахідками.

На жаль, цей злагоджений дует двох чудових літературознавців, який так багато робив (і зробив!) для повернення Маланюка в Україну, був нагло перерваний – одного темного грудневого вечора, який переходив у найдовшу ніч року (22 грудня 2006-го року), коли трагічно обірвалося життя Леоніда Васильовича. Не знаю, чи встиг він отримати від свого старшого побратима чудовий дарунок – книжку “Повернення”, у якій Тарас Салига скомпонував поезії, есеїстку, епістолярій Маланюка. І все те супроводжувалося цікавими коментарями, більшість яких належали Тарасові Юрійовичу та Леонідові Васильовичу. Мабуть, не встиг, бо інакше обов’язково приніс би на кафедру, похвалився б...

Одне за одним продовжують з’являтися дослідження Тараса Салиги, присвячені Маланюкові. І кожне таке дослідження – нова сторінка в маланюкознавстві, новий аспект, нове відкриття. Почитаймо бодай “Рильський – Маланюк – Сосюра (Спроба ідейно-дискурсивного аналізу)” або “Євген Маланюк і Галичина” чи будь-яку іншу з його статей – і відчуємо: кожна з них наближує нас до видатного поета й мислителя.

Він упряжений в упруги. Тягне плуга сам. Майже сам. І чекає на підмогу. Бо знає, що Євген Маланюк завжди потрібен Україні. Особливо зараз.

З роси й води Вам, дорогий Тарасе Юрійовичу!

Отримано 30 листопада 2011 р.

м. Кіровоград

Михайло Слабошпицький

ПОСТІЙНО ВПІЗНАВАНИЙ ТАРАС САЛИГА ТА ЙОГО РОБОТА

Коли я працював завідувачем відділу критики “Літературної України”, Тарас Салига був водночас і бажаним, і небажаним її автором. Бажаним він був для мене як тонкий знавець поезії, глибокий аналітик, зрештою, справді літературоцентричний чоловік. А зовсім небажаним він був для тодішнього редактора газети, який опинився в цьому кріслі геть випадково й не мав жоднісінького уявлення ні про українську, ні про якусь іншу літературу. А Тараса він люто не любив і ладен був стерти його на порошок. Редактор називав його невиправним націоналістом: десь їм довелося разом працювати, і редактор, невимовно пишачучись собою, розповідав, що він вижив Салигу з редакції, а якби міг, то й жив би зі світу.

В Українському Вільному Університеті. Дмитро Штогрин, Григорій Васькович, Леонід Рудницький, Тарас Салига. Мюнхен, 1993

Це подробиця із життя Тараса Салиги, однак навіть вона промовисто потверджує: воно складалося не безхмарно й він не був “щасливчиком”, якому все давалося задарма. За ним, як і за кожним нормальним українським інтелігентом, а особливо ж – за галичанином, тягнувся довжелезний “хвіст”. Десь щось комусь не те, що прийнято в “совку”, сказав, десь хтось про те доніс. Сміливого мовця “взяли на олівець” – і він уже небезпечний елемент, за яким треба стежити й нікуди його не пускати. І ось у котрийсь момент чоловік раптом відчуває не лише те, що за ним полює недремне око, а й те, що в нього на ногах мовби з’явилися важезні гирі – і тепер важко йому кудись іти. Дорога до професійного вдосконалення й визнання саме для нього стає неймовірно складною. Щоб долати її, потрібно чи не вдесятеро більше сил, аніж “індивідам благонадійним”. Він мусив заплатити й за свої переконання, і за професійне сумління; мусив оборонятися від тих, хто намагався його “закопати”. Таким ішлося до свого покликання й до самореалізації значно важче, аніж смирним і слухняним, які примудрялися, мов оте телятко, усіх маток ссати.

Тоді Тарас лише вряди-годи міг прориватися на сторінки письменницької газети. Але коли нарешті абсолютно глухого до літератури, зате суперпильного ідеологічно редактора було усунуто з посади і коли стало трохи більше кисню, Салига почав особливо жваво публікуватися. Львівським письменникам пощастило: у них з’явився активний і вдумливий читач, який користав із кожної нагоди, аби оприлюднити свою оригінальну рецепцію з того чи того приводу. Перший підсумок Салиги-критика – книжка статей “Право на себе”, що з’явилася в “Молоді” 1983 року. Добре її пам’ятаю, бо мені довелося бути видавничим рецензентом збірки. Пам’ятаю також, яких безжалюних вівісекцій вона зазнала. Салига, на подив редакторів, хотів аж занадто багато: він називав речі своїми іменами. Він писав про високоідейну графоманію. Про те, якої корозії зазнає талант, потрапивши в обійми кон’юнктури. Це було слово тверезого глузду й відвертості. Але це була надмірна розкіш, яку не дозволяли нікому. А тим більше молодому авторові. До того ж – у комсомольському видавництві, де, як мовиться, дмухали навіть на воду.

Не знаю, з яким почуттям узяв до рук свою першу книжку “Право на себе” Тарас Салига. Гадаю, що було в нього двоїсте відчуття: з одного боку, ти нарешті автор книжки; із другого – те, що ти написав, тут скалічене і спотворене. І на те не було ніякої ради. Довелося змиритися, як мусили миритися і старші, і молодші критики. Позитивним було те, що “Право на себе” закріпило за ним репутацію вдумливого й освіченого критика, який добре знає літературний процес. Його ім'я опинилося поряд із Володимиром Мельником, В'ячеславом Брюховецьким, Михайлом Стрельбицьким, що свіжими голосами зазвучали слідом за критиками-шістдесятниками.

Салига тоді охоче писав і про поезію, і про прозу. Однак щодалі більше почав тяжіти до поезії. Здається, не було жодної помітної поетичної книжки, якої б він не відрецензував. Йому однаково цікавими були й патріархи літератури, і безіменні дебютанти. Якось непомітно цей критик набрав ваги й авторитету – стало престижним бути ним прочитаним.

Не полишаючи поточної критики, Салига почав активно працювати в літературознавстві – і був один із небагатьох таких, оскільки чимало авторів, узявшись писати дисертації, відступали із критики в науку: до стількох із них можна додати нині “колишній критик”. Однак навіть ставши доктором філології, доктором філософії УВУ й завідувачем кафедри Львівського національного університету імені Івана Франка, Салига не розпрощався із критикою. Особливо охоче почав він звертатися до жанру літературного портрета, що дає широкі можливості для осмислення творчої індивідуальності письменника. Його “Микола Вінграновський”, що з'явився 1989 року, справді став одним із найцікавіших літпортретів періоду горбачовської перебудови, коли з'явилася можливість писати, уже не надто оглядаючися на цензуру. Салига міг тепер говорити не лише про оригінальну художню палітру поета, а й про його глибоко національну природу. Беззаперечно, саме Вінграновський – особливо український поет. У кожній його асоціації, у кожному слові і, звичайно ж, у самій творчій проекції на світ. І чи не Салига вперше з усіх наших літературознавців це виразно показав. Як відомо, найшвидше морально та інтелектуально старіють саме критичні тексти. Лише якийсь невеликий відсоток із них проходить випробування часом, а основна маса за якихось пару десятків літ уже створює враження комічного й наївного анахронізму. Характерно, що “Микола Вінграновський” Тараса Салиги, як і його ж портрети Євгена Маланюка, Богдана Кравціва, Вадима Лесича, Василя Хмелюка, Петра Скунця, Романа Купчинського, Михайла Дяченка (Бослава) (і не тільки ці), видаються написаними буквально вчора, оскільки несуть у собі домінуючі прикмети сучасних проблем і відлуння найважливіших ідейно-творчих дискусій.

Характерно, що Салига як літературознавець і критик не замикається у сфері якоїсь однієї школи чи тенденції – він справді відкрита естетична система, йому цікаве все розмаїття літературного матеріалу. Він охоче все систематизує та “пересистематизує”, співвідносить конкретне із загальним. Він однаково уважний і до “клітинки” стилю, і до загальнолітературних віянь часу. Салига чи не єдиний із літературознавців і критиків, хто постійно впорядковує поетичні збірки ще вчора геть не знаних в Україні поетів: цих книжок вийшло до двох десятків. Кожна має в його особі не лише упорядника, а й автора розлогої передмови та докладних приміток. Одне слово, щоразу це справді авторська робота.

Хто з письменників хоч раз виступав на філологічному факультеті університету імені Івана Франка, той прагне знову туди потрапити, бо ці виступи організовує Тарас Салига. Він не просто зводить вас зі своїми студентами – він щоразу готує

повноцінний діалог. Студенти мають бути неодмінно підготовленими до зустрічі з письменником, щоб вони могли дискутувати з ним, мали свій погляд на нього. Чи ж треба казати, якої підготовчої роботи це вимагає? Але Салига любить і таку роботу. Для нього це теж літературознавство і критика. Сказати б, суто практичного, ужиткового характеру. Хтось цього дуже не любить, бо вважає, що то – безнадійно рутинна, зовсім не варта уваги справа, що головне – тексти й тексти. А в Салиги й це – тексти. Хоча й усні, однак принципово важливі. Він вірить, що вони згодом неоднораз озвуться у практичній діяльності філологів, які вийдуть зі стін університету.

Коли я слухаю його, думається: вік не бере в ньому свого. Така ж самісінька, як і в далекій молодості, інтелектуальна невтоленність, непогамована допитливість. Постійна готовність до творчої змобілізованості. Тобто він – постійно впізнаваний. Послідовний у головному. Визначальному для нього. Чи це – не найважливіше?

Отримано 6 грудня 2011 р.

м. Київ

Володимир Панченко

“САМОВИДЕЦЬ” САЛИГА

У Тараса Салиги поважна наукова біографія. Біобібліографічні довідки засвідчують, що його пора “збирання винограду” – вельми щедра на книжки, звання, відзнаки... Усе, як і має бути в талановитого й роботящого вченого. Щоправда, слід уточнити, що Тарас Юрійович не належить до дослідників суто кабінетного, “герметичного” типу, подібних, скажімо, до Олексія Лосєва, який жив у світі антики, практично не виринаючи з нього. Ні, Салига від самих початків своєї творчості знав смак “польових досліджень” на великому материка рідної літератури, що твориться *тут і тепер*. Він був і залишається критиком, може навіть – передусім критиком (попри неодноразові “заходи” в історію літератури, наслідком яких були не лише численні наукові студії, а й укладені та видані ним томи Є.Маланюка, Б.Кравціва, Р.Купчинського, а також украй важливі антології – “Стрілецька голгофа”, 1992 і “Слово Благовісту”, 1999).

Авторські книжки Т. Салиги – це роздуми про сучасну літературу, найчастіше – про поезію й поетів. За 30 років, від 1983-го починаючи, їх вийшло чимало, і, здається, лише в одному випадку Салига писав книжку-монографію – літпортрет “Микола Вінграновський” (1989). В усіх інших маємо літературно-критичні збірники. У тому й полягає нелегка специфіка праці критика, що йому весь час доводиться “розкидатися”, бути майстром ближнього бою, “оперативником”. Але ж минає час – і давні статті й рецензії добре знаного тобі автора читаєш уже як *історію літератури*, яка тим і цікава, що свого часу була живою, миттєвою реакцією на нові твори, збірки, журнальні публікації. Т. Салига – добрий “оперативник”: він вільно почувався (почувається!) у різних літературно-критичних жанрах; він намагався нічого не пропускати, прагнучи до тієї всеохопності, яку, окрім нього самого, демонстрували Віталій Дончик, Михайло Стрельбицький, Микола Ільницький, Михайло Слабошпицький... Тому в його книжки цікаво зазирати ще і як у своєрідні “довідники”: адже перед нами літопис “самовидця”. Ось щойно перечитав давню розвідку Салиги “Пробились на білий світ... Критичні нотатки